

7. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 5. ÜNİTE: İSLAM DÜŞÜNÇESİNDE YORUMLAR

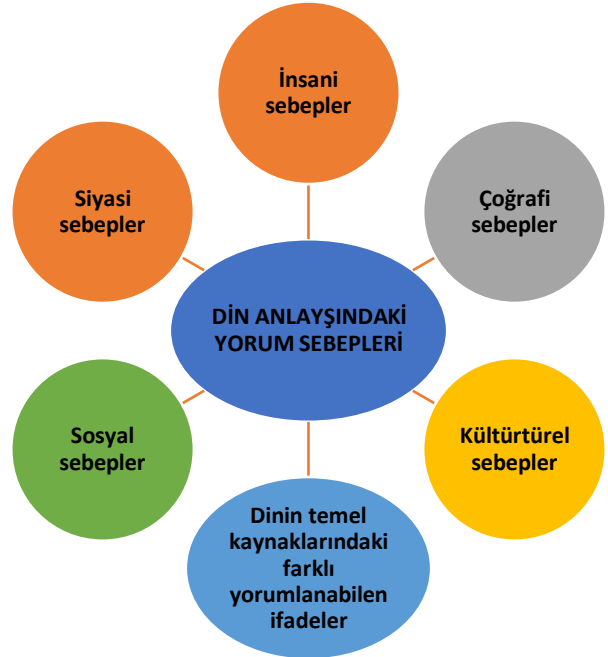
1. DİN ANLAYIŞINDAKİ YORUM FARKLILIKLARININ SEBEPLERİ

Allah tarih boyunca peygamberler ve kutsal kitaplar göndermiştir. Peygamberler, ilahi emirleri insanlara açıklamış, onları Allah'ın dinine davet etmişlerdir. İnsanlar, peygamberler hayatı boyunca problemleri onlara sorarak halletmektedir. Peygamberler hayatını kaybettikten sonra insanların kendi aralarında yorum farklılıkları oluşmuştur. İslamın temel kaynakları Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Müslümanlar Hz. Muhammed hayatı boyunca anlamadıkları ayetleri, ibadetlerin yapıları onlara sorarak öğrenmiştir. Müslümanlar Hz. Peygamber hayatını kaybettikten sonra, farklı kültür ve coğrafyalardaki insanlar İslam'ı benimsemiştir. Müslümanlar değişik kültür, örf, adet ve yaşam tarzlarıyla tanışmıştır. Ayrıca değişen yaşam şartları ve ekonomik durumlar da yeni sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu yeni gelişmeler pek çok dinî meselenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Müslüman düşünürler bu sorunlara çözüm yolları aramıştır. İslam âlimleri dinin temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'in sünnetini esas alarak çeşitli yorum şekilleri ortaya koymuştur.

Ortaya çıkan farklı yorumlar dinin aslı olmayıp dini anlayışlardır. Din anlayışları insanların yorumlarına, bakış açılarına, yaşadıkları coğrafyaya göre farklılık göstermektedir.

Kuran-ı Kerim'de bulunan bazı ayetler birçok açıdan yorumlanabilir. Bir ayet birden fazla anlama gelebilir. Ayrıca Hz. Muhammed'den rivayet edilen birçok hadis veya uygulama da farklı şekillerde yorumlanabilir. Bu durumlar da din anlayışında farklılıklara sebep olmaktadır. Tüm bunlar değişen sosyal, ekonomik ve bilimsel gelişmeler ışığında, farklı dönemlerde tekrar yorumlamayı gerekli kılmaktadır. İnsan, içinde yaşadığı toplumun inanç, örf, âdet ve kültüründen bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla aynı dine mensup, farklı kültür ve coğrafyalarda yaşayan insanların dini yorumlama biçimlerinde farklılıklar görülebilir. Müslümanların tarih boyunca yaşadığı savaşlar, çatışmalar, doğal olaylar ve göçler onların duygu ve düşüncelerini etkileyen önemli faktörlerdir. Yaşanılan bu olaylar insanların din anlayışlarında ve yaşam şekillerinde etkili olmuştur.

Ö
Ğ
R
E
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

DİN NEDİR?

- Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetidir.
- kişilere ve topluma göre değişmez.
- Vahiy kaynaklıdır.
- Allah'ın emir ve yasaklarını içerir.
- Müslümanlar için bağlayıcıdır.

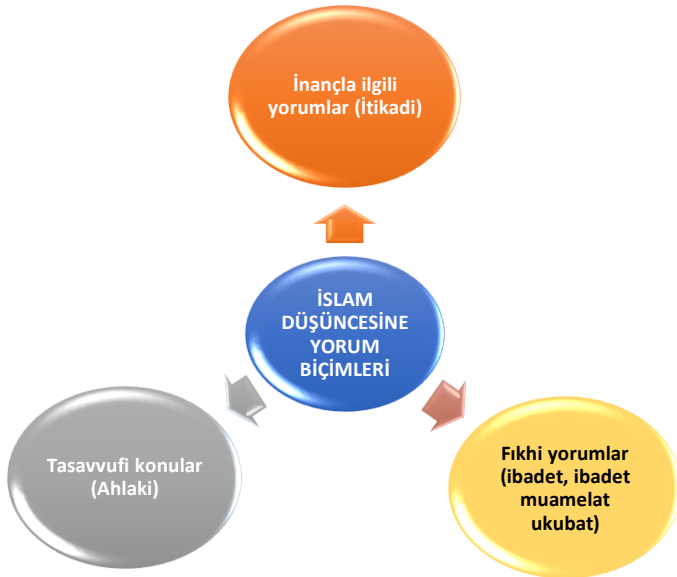
DİN ANLAYIŞI NEDİR?

- Kuran-ı Kerim'in ve Sünnetin yorumudur.
- Kişilere, toplumlara ve dönemlere göre farklılık gösterir.
- Zamana göre değişebilir.
- İslam âlimlerin görüşleridir.
- Müslümanlar için bağlayıcı değildir.

İslam dininin farklı yorum ve düşüncelere açık olması, İslam dininin düşünce ve ifade özgürlüğüne önem verdiğini göstermektedir. İslam'ın farklı kültür ve coğrafyalarda hızlıca yayılmasını ve toplumlar tarafından kabul görmesini sağlamıştır. İnsanların kendi ortamına göre en uygun olan din anlayışını seçerek ona göre dini yaşamasına vesile olmuştur. Sonuç olarak İslam dininin ana kaynakları olan Kuran-ı Kerim ve sünnet değişmez. Ancak din anlayışında yorum ve ifade farklılıkları vardır. Bu din anlayışları değişebilir, bulunduğu yer ve konuya göre değişiklik gösterebilir.

2. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUM BİÇİMLERİ

İslam düşüncesinde yer alan yorum biçimlerine mezhep adı verilmektedir. Mezhep, kelime olarak görüş ve gidilecek yol anlamına gelir. Dinî terim olarak da İslam kültüründe dinî ilimlerde uzman olan bir âlimin dinin ayrıntılarına ilişkin konularda, kendine özgü kural ve metotla meydana getirdiği görüşlerinin bütününe denir. İslam tarihi boyunca farklı mezhepler oluşmuştur. Bu mezhepleri üç grupta ele alınabilir. İlk grup inançla ilgili yorumlar, ikinci grup fıkhi yorumlar, üçüncü grup ise tasavvufi yorumları içermektedir.

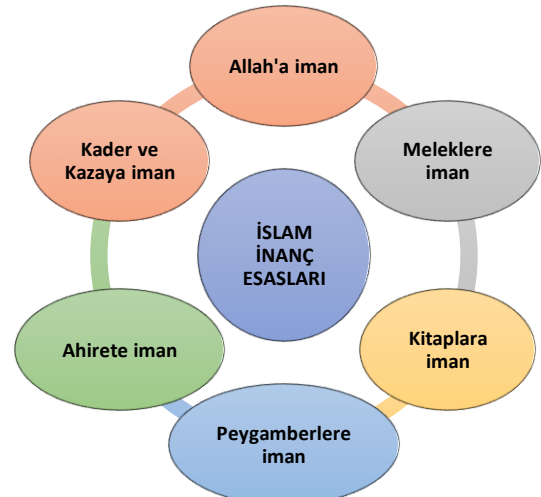

A. İnançla ilgili Yorumlar

İslam dininin temelini Kur'an-ı Kerim ve sünnet tarafından belirlenen inanç esasları oluşturur. İslam inanç esasları tevhit inancına dayanır. Tevhit, Allah'ı tek ilah olarak kabul edip sadece ona kulluk etmeye denir. İslam dinine göre bir kişinin Müslüman olması için her şeyden önce itikadının tam olması gerekir. İtikat, sözlükte kesin inanma veya iman anlamına gelir. Dinî terim olarak itikat; dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenmeye denir. Müslüman'ın, İslam'ın inanç esaslarını tereddüt etmeden gönülden kabul etmesi gerekir.

İslamın ilk dönemlerinde Müslümanlar inanç ve ibadetlerle alakalı gerekli bilgileri Hz. Peygamber'den öğreniyorlardı. Hz. Peygamberin vefatı ve İslam fetihleri ile farklı coğrafyalara İslam yayılmış, oradaki insan ve inançlarla etkileşim yaşanmıştır. Bu coğrafyalarda Müslümanlar Yunan, Pers ve Hint kültürleriyle tanıştı. Yeni Müslüman olan insanlar bu durumda İslam dini ile eski dinlerini karşılaştırmaya başladılar. Böylece Müslümanlarda yeni sorular ve durumlar oluştu. Bu sorular beraberinde felsefi tartışmaları getirdi. Müslümanlar arasında birtakım felsefi tartışmalar ve kültürel çatışmalar yaşanmaya başladı. İslamı tam olarak anlamayanlar ve kötü niyeti olanlar İslamın inançlarını sorgulamaya başladılar. Müslümanlarda oluşan tereddüt ve şüphe üzerine İslam alimleri Kuran-ı Kerim ve sünnet ışığında İslam inançları temellendirdiler.

Ö
Ğ
R
E
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

İnançla İlgili Yorumların Temel Amaçları

- ❖ Tevhit inancının doğru bir şekilde, net olarak anlaşılmasını sağlamak. İman esaslarının her birini ayrı ayrı yorum-layıp açıklamak.
- ❖ İslam'ı doğru bir şekilde öğrenmek isteyenlere veya gerçeği arayanlara yardımcı olmak.
- ❖ İslam'ın inanç esaslarını temellen-dirmek.
- ❖ İslam'ın inanç esaslarına dair yapılan eleştirilere cevap vererek şüpheleri ortadan kaldırmak.
- ❖ İtikadi konularda oluşmuş veya oluşma ihtimali olan durumlara karşı Müslümanları uvarmak.

I. Maturidilik

Ebu Mansur Maturidi görüşleri çerçevesinden oluşmuştur. Ehlisünnet mezheplerden biridir. İslam'ın inanç esaslarını akli ve nakli delillerle şüpheye düşülmeyecek şekilde açıklamıştır. Matüridilikte insan, aklıyla Allah'ın varlığını bulabilir. Ancak insan ibadetlerin nasıl yapılacağını aklıyla bilemez. İman bir bütündür. İmanın artması veya azalması mümkün değildir. Maturidilik, Türki coğrafyanın bulunduğu yerlerde yaygınlık göstermektedir.

II. Eşarilik

Ebu-l Hasan Eşari görüş ve düşünceleri etrafında oluşmuştur. Eşarilik de Ehlisünnet mezheplerden biridir. Eşarilikte inanç ile ilgili konularda Kur'an-ı Kerim ve hadislerin yanı sıra akli deliller de kullanılabilir. Eşariliğin başlıca görüşleri: Allah'ın birliği, isimleri ve sıfatlarında esas alınacak temel kaynak Kur'an-ı Kerim ve hadislerdir. Neyin iyi, neyin kötü olduğu ancak vahiy yoluyla bilinebilir.

III. Şiilik

Hız. Muhammed'in vefatından sonra Hız. Ali'nin ve onun soyundan gelenlerin halife olması gerektiği düşüncesini benimsemişlerdir. Bu ekolün diğer bir adı da Şia'dır. Şiilik, siyasi ve itikadi bir ekoldür. Şiilikte Hız. Ali, Hız. Muhammed'den sonra insanların en üstünüdür. Halifelik halkın seçimine bırakılmaz çünkü dinin esaslarındandır. Şiiler, Hız. Muhammed'in vefatından sonra, Hız. Ali'nin imam ve halife olması gerektiğine inanmışlardır. İmamet ve hilafetin Hız. Ali'nin soyundan gelenlere ait olduğunu iddia etmişlerdir.

Âlimlerin İslam'daki inanç esaslarının net bir şekilde anlaşılması için yaptıkları yorumlar sonucu itikadi mezhepler oluşmuştur. İtikat ile ilgili mezheplerin temel amaçları şunlardır:

Ö
Ğ
R
E
N
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

B. Fıkhi Yorumlar

Müslümanlar ibadetleri nasıl yapacağını, sosyal hayattaki karşılaşacağı durumlara karşı fıkhi yorumlar oluşturmuşlardır. Fıkıh, kelime olarak anlama ve bilme demektir. Terim olarak da İslam dininin ibadetler, cezalar ve uygulamalarla ilgili dinî hükümlerini, Kur'an-ı Kerim ve Hız. Peygamber'in sünnetinden çıkarılan ayrıntılı delillerle bilmeye fıkıh denir. Fıkıh alanında çalışmalar yapan âlimlere fakih denir. Fıkıh; ibadetlerin nasıl yapılacağı, mirasın paylaşılma şekli, evlenme ve boşanma gibi dinin Müslümanlar tarafından uygulanmasına yönelik konularında bilgi verir. Fıkıh âlimlerinin ortaya koydukları düşünce sistemlerine ve ibadetleri yapma biçimlerine fıkhi mezhepler denir.

Hız. Peygamberin vefatı sonrasında büyüyen İslam coğrafyası beraberinde bazı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorunların başında namaz, oruç, zekat, hac vb. ibadetlerin yapılışı gelmektedir. O dönemin âlimleri bu sorunlara Kur'an-ı Kerim ve sünnet ışığında çözümler aradılar. Âlimler, temel kaynaklarda açıkça yer almayan konularda İslam'ın özüne aykırı olmamak koşuluyla çözümler ve yorumlar ortaya koydular. Âlimlerin ortaya koyduğu yorumlar, toplumlar tarafından benimsendi ve uygulandı. Zamanla bu görüşler toplumda yaygınlaştı ve sistematik hâle getirildi. Böylece İslam tarihinde fıkhi yorumlar ortaya çıktı.

I. Hanefi Mezhebi

Ebu Hanife'nin görüşleri etrafında oluşan ve ona dayandırılan fıkıh ekolüne denir. Ebu Hanife Kûfe'de doğmuş, 767 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Ebu Hanife'nin asıl adı Numan bin Sabit olup lakabı İmam-ı Azam'dır. Hanefilik, Kur'an-ı Kerim ve sünnetten hüküm çıkarma yönteminin oluşmasını sağlamıştır. Oluşturduğu komisyonda meseleler tartışıldıktan sonra ağırlık kazanan görüş kabul edilmiştir. Alınan kararlar İmam Ebu Yusuf tarafından yazılmıştır. Meselelerin çözümünde önce Kur'an-ı Kerim'e sonra da Hz. Peygamber'in sünnetine başvurulmuştur. Kıyasa (karşılaştırma / benzerlik kurma) önem verilmiştir. Günümüzde Hanefilik, Türkiye'de yaygın olarak görülmektedir.

II. Maliki Mezhebi

Ebu Abdullah Malik bin Enes'in görüşlerinden oluşan ekole denir. Malik bin Enes, Medine'de doğmuş ve 795 yılında burada vefat etmiştir. Medine'de birçok âlimden ders almış tır. Hadis konusunda otorite olmuştur. Hazırladığı Muvatta adlı eseri hadis alanında en seçkin eser olmanın yanında Malikilik mezhebinin temel kaynağıdır. İmam Malik, sahabelerin görüşlerine önem vermiştir. Hüküm çıkarmada Kur'an, hadis ve kıyasın yanı sıra Medine halkının uygulamalarına da önem vermiştir. Günümüzde Malikilik, Afrika'da yaygın olarak görülmektedir.

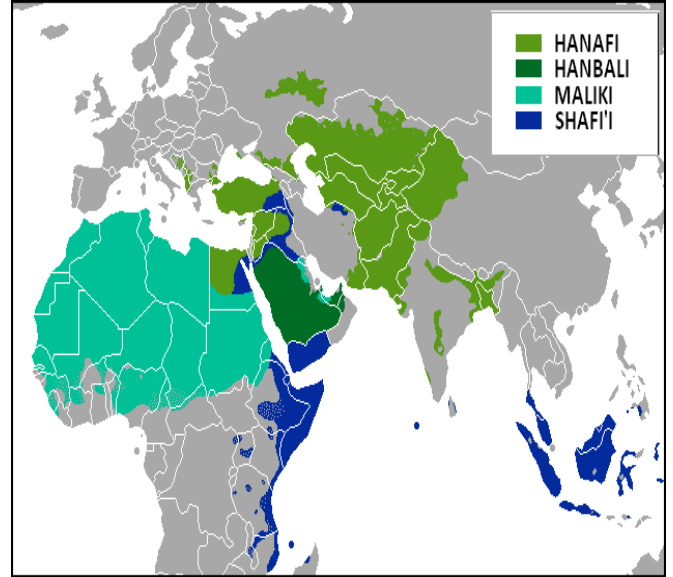
III. Hanbeli Mezhebi

Ahmet bin Hanbel'in görüşlerinden oluşan fıkıh ekolüne denir. Ahmet bin Hanbel, Bağdat'ta doğup 855 yılında yine Bağdat'ta vefat etmiştir. İlim öğrenmek için Kûfe, Basra, Mekke, Medine ve Şam'a gitmiştir. Hadis ekolünün önderlerindedir. En çok bilinen eseri, hadis alanında yazılmış olan Müsned'dir. Hanbeli mezhebinde hüküm çıkarılırken önce Kur'an-ı Kerim'e sonra da sünnete başvurulmuştur. Hz. Peygamber'in sahabelerinin sözleri de icma (fikir birliği) niteliğinde kabul edilmiştir. Günümüzde Hanbelilik, Suudi Arabistan'da yaygın olarak görülmektedir.

IV. Şafii Mezhebi

İmam Muhammed bin İdris Şafii'nin görüşlerinden oluşmuştur. İmam Şafii, Filistin'in Gazze şehrinde doğup 819 yılında Mısır'da vefat etmiştir. Mekke'de dinî eğitim almıştır. Yemen, Bağdat ve Mısır'da dersler vermiştir. Hadis ve fıkıh alanında çalışmalar yapmıştır. İslam hukununun ilk usul kitabı olan Risale adlı eseri yazmıştır. İmam Şafii, hüküm çıkarırken, önce Kur'an-ı Kerim'e sonra Hz. Peygamber'in sünnetine, sonra âlimlerin ortak görüşlerine onlarda da bulamazsa kıyas metoduna başvurmuştur. Günümüzde Şafilik, Mısır'da ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde yaygın olarak görülmektedir.

Ö
Ğ
R
E
N
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

V. Caferilik

Cafer Sadık (öl. 765) olarak da bilinen Cafer bin Muhammed bin Ali bin Hüseyin'in inanışta, ibadetlerde ve insani ilişkilerde ortaya koyduğu görüşlerden oluşan şii mezhebine denir. Bu mezhebe "İmamiye" adı da verilmiştir. Cafer Sadık ömrünü İslam'ı savunmak ve dinin esaslarını yaymakla geçirmiştir. İmam Sadık, dinî meseleleri çözümlerken diğer İslam mezheplerinin imamları gibi birinci derecede Kur'an-ı Kerim ve sünneti esas almıştır. Günümüzde Caferilik, İran'da yaygın olarak görülmektedir.

C. Tasavvufi Yorumlar

İslam dininde inanç ve ibadetlerle ilgili mezheplerin yanında ahlak ve edeple alakalı olup tasavvufi konulara ağırlık veren mezhepler yer almaktadır. Tasavvuf, İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, insana Allah'ı görüyor-muşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi ve hayat tarzıdır. Tasavvufun amacı kötü huyları terk edip güzel huylar kazanmaktır. Hz. Muhammed'in edep ve ahlakını davranış hâline getirmektir. Dünyanın geçici olduğunu bilip hayata bir yolcu gibi bakabilmektir. Olgun bir insan olabilmek için kalp ve dille sürekli Allah'ı (cc) zikretmektir. Hz. Muhammed'i hayatın her alanında örnek almaktır. Bunların sonucunda tasavvuf, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmesini, gerekli olgunluğa erişmesini amaç edinmiştir.

3. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE TASAVVUFİ YORUMLAR

İslam düşüncesindeki yorum biçimlerinden biri de tasavvufi yorumlardır. Tasavvufun amacı, Müslümanların ahlakını güzelleştirmeyi sağlamaktır. Birbirine saygı gösteren ve birbirini seven insanların oluşturduğu bir toplum oluşturmaktır. Kur'an-ı Kerim'in ana konularından biri olan ahlak, insanlar arasındaki ilişkileri hukuki bir yaptırıma dayanmadan düzenlemeyi hedefler. Böylece insanları Allah'a gönülden bağlanmaya teşvik ederek onları manevi yönden eğitmeyi amaçlar.

Hz. Peygamber döneminde Müslümanlar daha münzevi bir hayat sürmektedirler. Müslümanlar hem Hz. Peygamber hem de daha sonraki dönemde yapılan savaşlar, fethedilen topraklar ve elde edilen ganimetlerle birlikte zenginliğe ulaşmıştır. Zamanla zenginleşen Müslümanlar dünyevi nimetlere ve dünya hayatına daha çok önem vermeye başlamıştır. Dönemin âlimler savurganlığa, ahlaki çöküntünün önüne geçmek amacıyla insanları uyarmaya çalışmıştır. Müslümanlara ahireti düşünmelerini, güzel ahlaklı olmalarını ve kalp temizliğine önem vermelerini öğütledi. İşte zamanla bu âlimlerden bazılarının düşünceleri toplumda pek çok kişi tarafından benimsenmiştir. İlerleyen zamanlarda bu düşünceler sistemli hâle getirildi. Böylece tasavvufi yorumlar oluştu.

Kültürümüzde tasavvufla alakalı birçok kavram vardır. Tasavvufta doğru yolu göstermeye yardımcı olmak, bilgi vermek, ahlaken eğitmek ve dinî konularda bilgilendirmek üzere bir tekke ve zaviyede ibadetle meşgul olan dervişlere başkanlık eden kimseye, tarikat pirine, mürşide **şeyh** denir. Bir tarikat şeyhi ile o tarikata mensup dervişlerin toplanıp ibadet ettikleri ve kendilerini ilmî ve manevi olarak geliştirmek için eğitim gördükleri yere **tekke** veya **dergâh** denir. Allah'a ulaşmayı amaçlayan, insani davranışlarda İslam'ın ahlaki prensiplerini yaşamayı esas alan ve bütün bunları gerçekleştirmek için tasavvuf yoluna giren kimseye **mutasavvif** denir. Allah'ın rızasını kazanmanın yollarını öğrenen; bu uğurda yetişmek için mürşidin verdiği ahlaki öğütleri uygulayan ve kendisine öğrettiği dua ve zikirleri belli vakitlerde okuyarak tasavvuf yolunu ilerlemeye çalışan kimseye **mürit** denir.

Ö
Ğ
R
E
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

A. Yesevilik

Yesevilik, Hoca Ahmet Yesevi'nin görüşleri etrafında ortaya çıkmıştır. Hoca Ahmet Yesevi, Türkistan'ın Yesi şehrinde doğmuştur. İlim asil etmek amacıyla Buhara şehrine gitmiştir. Buhara'da dönemin önemli mutasavvıflarından Şeyh Yusuf Hemedani'den ders almıştır. Dinî ilimlerin yanı sıra kuvvetli bir tasavvuf eğitimi almış tır. İlmini tamamladıktan sonra Yesi şehrine dönerek hocalık yapmıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin Türkistan'a dönüp hocalık yapmasıyla İslamlaşma artmıştır. Hoca Ahmet Yesevi, Hanefi fıkıh mezhebinin benimsyen bir âlimdir. Çevresine Ehli-sünnet akidelerini öğretmiştir. İnsanlara İslam'ı sevdirmiştir. Tasavvufun hakikatlerini öğretmiştir. Halka İslam'ı anlatırken sade bir dil kullanmıştır. Dinî ve ahlaki öğütler içeren şiirleri, öğrencileri tarafından geniş coğrafyalara yayılmış ve insanların İslam'ı benimsemesinde önemli rol oynamıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin şiirleri hikmet olarak adlandırılmaktadır. Şiirlerinden oluşan eserine Divan-ı Hikmet adı verilmiştir.

Yesevilik yolunu seçen bir kişi şeyh huzuruna gelir. Şeyh, o kişiye Allah'a tövbe etmesini tavsiye eder. Bu kişi tövbe ederek Allah'a karşı iyi bir kul olacağına söz verir. Böylece mürid olmuş olur. Mürit, bundan sonra belirli sayıda ve belirlenen zamanlarda söylenen duaları okur. Tek başına veya diğer müritlerle beraber zikredilir. Zikir sırasında ritim, ahenk ve musiki bir arada uyum içinde devam ettirilir. Mürit, şeyhine bağlanarak ondan Allah'ın (cc) rızasını kazanmanın yollarını öğrenir. Bu uğurda yetişmek için müridin verdiği ahlaki öğütleri uygular ve kendisine öğrettiği dua ve zikirleri belli vakitlerde okuyarak tasavvuf yolunda ilerler.

Yesevilikte tasavvuf eğitiminin önemli unsurlarından biri de halvetdir. Halvet, tasavvuf yoluna giren birinin zihnini ve duygularını dağınıklıklardan koruyabilmesi ve günahlardan uzak kalabilmesi için belirli bir süre müridin denetiminde halvethanede yalnız başına kalıp kendisini bütün varlığıyla Allah'a vermesine denir.

Yesevilikte öne çıkan ilkeler; Kuran-ı Kerim'e ve Hz. Muhammed'in sünnetine bağlı kalmak, İslam dininin emir ve yasaklarına uymada titiz davranmak, dünya malına önem vermemek, dürüst olup doğru yoldan ayrılmamak, kibirli olmaktan kaçınmak, misafire ikram etmek, namazları cemaatle kılmak ve Allah'ı çokça anmaktır.

B. Kadirilik

Kadirilik, Abdülkadir Geylani'nin (öl. 1166) görüşleri etrafında oluşmuştur Abdülkadir Geylani, Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Geylan bölgesinde doğmuştur. On sekiz yaşına geldiğinde İslami ilimler alanında eğitim almak için Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ın önde gelen âlimlerinden ders alarak dinî eğitimini tamamlamıştır. Bir dönemden sonra tamamen tasavvufa yönelmiştir. Medreselerde hocalık yapmış ve öğrenci yetiştirmiştir. Zamanla dönemin en önemli mutasavvıflarından biri hâline gelen Abdülkadir Geylani, bir süre inzivaya çekildikten sonra Bağdat'ta vefat etmiştir. Kadirilikte zikre önem verilmektedir. Otururken, ayakta, yatarken yani her durumda zikir yapılmaktadır. Kırk günlük halvet dönemleri vardır.

Abdülkadir Geylani'nin Fütûhu'l-Gayb adlı eserinde oğlu Abdürrezzak'a vasiyeti yer almaktadır. Bu vasiyet, Kadiriğin özeti niteliğindedir. Vasiyette oğluna, dinin emir ve yasakları na titizlikle uymasını, takva sahibi olmasını öğütler. Ardından tarikatının Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (sav) sünneti üzerine bina edildiğini söyler. Gönül huzuru, cömertlik, bol sadaka verme, her türlü zorluğa katlanma, kardeşlerinin sıkıntılarına yardımcı olmanın tarikatın esasları olduğunu söyler.

Kadiriğe Göre Nefsin Yüksek Mertebelere Ulaşması İçin Uyulması Gereken On Kural

1. Şaka dahi olsa yalan söylememek
2. Sözünde durmak
3. Yaratılmışların birine lanet etmekten ve insanlara eziyet etmekten kaçınmak.
4. Kendisine zulmetse de o kişiye beddua etmekten sakınmak.
5. Müslüman birini şirk, küfür ve nifakla suçlamamak.
6. Kalpten veya dıştan bir günah işlememek, haramdan korunmak
7. İnsanlara yük olmaktan sakınmak.
8. Açgözlülüğten kaçınmak.
9. Alçak gönüllü olmak
10. Hiçbir şekilde yemin etmemek. Ant içmemek

C. Mevlevilik

Mevlevilik, Mevlana Celaleddin Rumi'nin (öl.1273) görüşleri etrafında oluşan tasavvufi yorumdur. Mevlana, Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur. Asıl adı Muhammed Celaleddin'dir. Babası, Bahaeddin Veled, dönemin ünlü âlimlerinden olup aynı zamanda onun hocasıdır. Mevlana henüz çocukken Moğol istilasının yaklaşmasıyla Belh'ten ayrılarak ailesiyle birlikte önce Irak (Bağdat), ardından Hicaz,

sonra da Suriye'ye (Şam) gelmiştir. Daha sonra Konya'ya gelmiştir. O dönem Konya'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin hükümdarı III. Sultan Alâeddin ona büyük önem vermiştir. Mevlana Celaleddin Rumi; tefsir, hadis ve fıkıh gibi İslami ilimlerde dersler vermiştir. Konya'da Şemsi Tebrizi ile tanıştıktan sonra kendini tamamen tasavvufa adanmıştır.

Mevlana, öldüğü günü Allah'a (cc) kavuşma anı olarak nitelendirildiği için vefatına Şebiarus (düğün gecesi) denmiştir. Bu sebepten her yıl aralık ayında Şebiarus anma törenleri yapılarak gelmiştir. Mevlana eserlerinde dönemin edebiyat dili olan Farsçayı kullanmıştır. En bilinen eseri Mesnevi'dir. Mevlana'nın vefatından sonra oğlu Sultan Veled, Mevleviliği sistemleştirmiştir. Tarikatın temelini Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünneti yer almaktadır. Sevgi ve saygı insanın en önemli ilkesi olmalıdır. Mevlevilikte doğruluk, adalet, fakiri ve zayıfı kollama, yardımlaşma ve dayanışma büyük erdemdir. İnsanı tembellik, yalan, kin ve öfke helake götürür.

Mevlevilik tasavvufi düşüncesinde sema ayini yapılır. Sema, musiki eşliğinde, belli bir düzen içerisinde, insanın kulluk şuuruna erişmesini temsil eden törene verilen addır. **Sema;** insanın Rabb'i karşısında aciziyetini ve teslimiyetini simgeler. Sema ayinine katılanlara **semazen**, bu ayinin yapıldığı yere ise **semahane** denir. Mevleviliğe girmek isteyen kişi, şeyhin yanına gelir. Uygun görüldüğü takdirde yapılan duadan sonra mürit ola rak seçilir. Ardından mürit, şeyhten adapları öğrenmeye başlar. Dergâhta kalarak okumalara başlar. Sonraki dönemlerde hırka giyerek çileye katılır.

Mevlevilikte bazı kavramlar

Çile: Kişinin bir mürşit denetiminde nefsini eğitmesidir.

Sema: Mevlevi tarikatında dervişlerin ayakta müzik eşliğinde kendilerinden geçerek Allah'ı zikretmesidir.

Derviş: Mevlevilikte bir şeyhin gözetiminde, kendini bireysel ve ahlaki olarak geliştirmeye gayret eden ve böylelikle nefsini arındırmaya çalışan kişi.

D. Nakşibendilik

Bu tasavvuf ekolünün kurucusu Bahaeddin Nakşibend'dir (öl. 1389). Bahaeddin Nakşibend, Buhara'da doğmuştur. Dönemin önemli âlimlerinden tasavvuf alanında dersler almıştır. Mütevazı bir hayat yaşamış, alçak gönüllülüğü ile tanınmıştır. Hâcegân Dergâhında pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Hayatını insanlara İslam'ı anlatmaya ve ilme adayan Bahaeddin Nakşibend, 1389 yılında Buhara'da vefat etmiştir. Nakşibendilikte Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Muhammed'in sünnetine bağlı kalınmıştır. Allah'ı gizlice, kalpten anmak Nakşibendiliğin başlıca ilkeleridir. Nakşibendilikte dinin emirlerine titizlikle uymak, dünya malına bağlanmamak esastır. Bütün canlıları sevmek ve insanlara hayır ve iyilikte yarışmak önemlidir. Nakşibendiliğe göre insan dünyadaki sorumluluklarını yapmalıdır ancak Allah'a karşı kulluğunu asla ihmal etmemelidir. İnsan Allah'ı çokça anmalıdır.

Allah'ı sessiz bir şekilde çokça zikreden bir insan, Allah'ın sevgisini kazanır. Mürit ibadetlere devam etmelidir. İnsanın gayesi Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Kin, nefret ve düşmanlıktan uzak durmak Nakşibendilikte çok önemlidir. Nakşibendilik daha çok Anadolu, Türkistan ve Hindistan'da yayılmıştır.

Nakşibendiliğin On Bir Temel Kuralı

1. Zamanı çok iyi değerlendirmek
2. Kalbi uyanık ve temiz tutmak.
3. Başkasına değil hep kendine bakmak.
4. Halk içinde Hak ile beraber olmak.
5. Allah'a kavuşmayı düşünmek.
6. Zikirlerin sayısına tam olarak uymak.
7. Daima Allah'ı hatırlamak.
8. İnsanlardan ziyade Allah'a yönelmek.
9. Çokça Allah'ı anmak.
10. Kalbini zararlı düşüncelerden uzak tutmak.
11. Her şeyden ziyade Allah'ı önemsemek

E. Alevik Bektaşilik

Alevi, kelime olarak Hz. Ali'yi (ra) seven ve onun tarafında olan demektir. Terim olarak da Hz. Peygamber'in vefatından sonra halifeliğin, Hz. Ali'nin ve onun soyundan gelenlerin hakkı olduğunu savunan anlayışa denir. Bektaşilik ise Horasan erenlerin den Hacı Bektaş Veli'yi (öl. 1271), kendine pir ve önder olarak gören, onun tasavvufi görüşlerini kendine rehber edinenlerin oluşturduğu tasavvufi akıma denir.

Alevilik inancında Hz. Peygamberden sonra Hz. Ali'nin halife olması gerektiğine inanılır. Bu sebeple Hz. Ali, Hz. Fatıma ve çocuklarının haklarının yendiği düşüncesi hakimdir. Ehlibeyt, Hz. Peygamber'in ev halkı ve yakın akrabalarına denir. Alevilikte Hz. Muhammed'in ve Ehlibeyt'in örnek alınması esastır.

Hacı Bektaş Veli, Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. Babası Horasan hükümdarıdır. Hoca Ahmet Yesevi'nin öğrencilerinden dersler almıştır. Ahmet Yesevi'nin yönlendirmesiyle Horasan'dan Anadolu'ya gelmiştir. Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesine yerleşmiştir. Hacı Bektaş Veli, Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkıda bulunmuştur. Anadolu'da bulunan Türkmenlere Allah ve peygamber sevgisi aşılacak için çaba göstermiştir. Hacı Bektaş Veli, insanlara İslam'ın emir ve yasalarını anlatmıştır.

Hacı Bektaş Veli, insanlar arasında ırk, renk, dil ve mezhep ayrımı yapmamayı öğütlemiştir. Hacı Bektaş Veli'nin en önemli eseri Makâlât'tır. Makâlât'ta iman esasları ve ibadetler üzerinde önemle durulmaktadır. Hacı Bektaş Veli, Anadolu'da Aleviliğin yayılmasında etkili olmuştur. Alevilik ile Bektaşilik aynı şey değildir. Ancak ikisinin de Hz. Ali ve Ehlibeyt'e değer verme, on iki imamı kabul etme gibi birtakım benzerlikleri vardır. Bundan dolayı tarih içerisinde Alevilik ile Bektaşilik ortaya çıktığı dönemlerde ve sonraki dönemlerde iç içe girmiş tasavvufi bir yorum olarak varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir.

Bektaşilikte yer alan dört kapı ilkesi

1. **Şeriat Kapısı:** İslam'ın emir ve yasalarını bilmek ve onları uygulamak
2. **Tarikat Kapısı:** Kişinin bir yola girmesi ve bu yolu takip etmesi
3. **Marifet Kapısı:** İlahi lütufun dervişin gönlüne yerleşmesi
4. **Hakikat Kapısı:** Dervişin tekâmülü tamamlayıp kâmil insan olması

Alevilik Bektaşilikle İlgili Temel Kavramlar ve Erkânlar

a) Cem ve Cemevi

Alevi Bektaşi geleneğinde önemli kavramlardan birisi ise **ayındır**. Ayin, kelime olarak ibadet usulü, merasim anlamına gelir.

Terim olarak ayin, çeşitli tek ke ve tarikatların hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî usullere denir. **Erkân**, bir ibadet veya uygulamanın kendi sine bağlı olan esaslarına denir. Talip, Alevilik Bektaşilik tarikatına girmeyi kabul eden, bunun da gereklerini yerine getireceğine söz veren kişiye denir.

Bir başka kavram ise **cemdir**. Cem kelime olarak toplanmak, bir araya gelmek anlamına gelir. Ceme ayin de denilmektedir. Terim olarak Alevilik Bektaşilik düşüncesini benimseyenlerin belirlenen zamanlarda bir araya gelerek dede, pir veya mürşit denilen manevi önderlerin liderliğinde yapılan toplantı veya ayinicum denir. Cem yapmak için bir araya gelinen mekâna **cemevi** denilir. Alevilik Bektaşilikte cemevinin dinî yönü vardır. Dolayısıyla cemevinin kapısı kutsaldır. Cemevinin salonuna **kırklar meydanı** denir. Kırklar meydanının tam ortası da dâr meydanıdır. Cemin yapıldığı kutsal mekân Muhammed Ali Meydanı olarak bilinir. Cemevi, ayinicum erkânının yapıldığı, “yol, adap ve erkân yeri” olarak nitelendirilmektedir.

Tarih boyunca cemevi birçok işlevi üstlenen bir kurum olmuştur. Cemevleri zaman zaman tasavvufî sohbetlerin yapıldığı dostluk ve kardeşlik mekânı olmuştur. Alevi Bektaşilikte cem'in dini yönü olan bir törendir. Cem'e fakir-zengin, kadın-erkek, yaşlı-genç herkes katılmaktadır. Cem töreni dede veya pir denilen kişinin önderliğinde belirli kurallar çerçevesinde yapılır. Kadınlar cemevine girişte sol tarafa, erkekler ise sağ tarafa otururlar. Cemin belirli bir vakti yoktur. Cem her zaman yapılabilir. Bununla birlikte bazı özel durumlarda veya yılın belirli zamanlarında yapılan cemler de vardır. Bu cemlerden bazıları; ikrar cemi, görgü cemi ve Abdal Musa cemidir.

I. İkrar Cemi

Aleviliği kabuk eden, bu yolu benimseyen kişi için yapılan ceme denir. İkrar, söz vermek demektir. Alevilik Bektaşilik yolunu kabul eden talip; dünyanın fâniliğini, nimetlerin aldatıcılığını ve nefsin kötü isteklerini bir kenara bırakarak Aleviliğin gereklerini yapmaya söz verir. Kâmil insan olmak için kararlı olma, Alevilik Bektaşilik tarikatının kurallarına sadık kalma konusunda pire söz verilir. Bu cemde pire verilen söz, Hz. Peygamber'e verilmiş sayılır.

II. Görgü cemi

Alevilik Bektaşilikte görgü cemi yılda bir yapılır. Bu cemde talipler geçen bir yılın muhasebesini yaparlar. Bu ceme katılanlar kendi içinde bir sorgulama yaparlar. İşlenen günahlar için Allah'tan af diler, gerekirse kusurlarını söyleyerek affedilmeyi umarlar. Bu cemde dargınlar barıştırılır, anlaşmazlıklar giderilir. Kusurlu olanların hataları belirlenir. Alevilikte yılda bir kez yapılan görgü cemiyle toplumda birlik beraberliğin ve kardeşliğin sağlanması amaçlanmaktadır.

III. Abdal Musa cemi

Sonbahar mevsiminde yapılır. Yılın ilk cemi olup Alevilik-Bektaşiliğe bağlı kişilerin bir yıl boyunca elde ettikleri ürün ve gelirlerin şükürünün edası amaçlanır. Allah'a şükretmek için kurbanlar kesilir. Bu kurbanlara Abdal Musa kurbanı denir. Dolayısıyla bu ceme birlik cemi de denilmektedir.

b) Ocak

Alevilik Bektaşilikte önemli kavramlardan biri de ocak kültürüdür. Ocak, Alevilik Bektaşilikte dede, pir, mürşit, rehber ve seyyid gibi adlarla da anılan dinî önderlerin soylarına denir. Alevilikte ocak kültürü çok önemlidir. Dede ve pirlere Hz. Ali'nin soyundan gelen seyitler olduklarına inanılmaktadır. Her dedenin bir ocağı vardır. Ocaklar, Alevi-Bektaşiliğin yaşatılmasında çok önemli bir yere sahiptir. Ocaklarda dinî ve kültürel eğitimler verilir. İn sanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve sorunlar çözüme kavuşturulur. Törenler ve ayinler düzenlenir. Alevilik Bektaşilikte ocaklar tarih boyunca dinî, ilmi, ahlaki ve hukuki faaliyetlerin yürütüldüğü mekânlar olarak kullanılmıştır.

c) Musahiplik

Alevilik Bektaşilikte dost edinilen ve yol arkadaşı olan musahipler vardır. Musahip, evli olan iki çiftin cemevinde, dede huzurunda ikrar verip yol arkadaşı olmalarına denir. Musahip olmak isteyen iki ailenin istekleri üzerine cem düzenlenir. Bu ceme musahiplik cemi adı verilir. Pir'in huzurunda kardeşliğe ikrar verildiği için bu ceme ikrar cemi de denilmektedir. Musahiplik, Alevilik Bektaşilikte ikrar ve nasip alma olarak da ifade edilmektedir.

Musahipliğe benzer bir uygulama Hz. Peygamber ve Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman yaptığı muahat uygulamasına benzemektedir. Hz. Peygamber Mekke'den gelen bir muhacir ile Medine'de yer alan bir ensarı kardeş yapmıştır.

Ö
Ğ
R
E
N
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

d) Razılık ve Kul Hakkının Sorulması

Alevilik Bektaşilikte kul hakkına titizlik gösterilir. Allah'ın huzuruna kul hakkıyla gidilmemesine önem verilir. Alevilikte üzerinde kul hakkı olanların ceme girmeleri uygun görülmez. Bunun için cemin en başında dede talipleri şöyle uyarır: Canlar! Hep birlikte cem yapacağız. Yolumuz rıza yoludur. Biz sizi, sizden alıp Hakk'a teslim edeceğiz. Özünüzdeki Hakk'la dâr ve didar olacaksınız. Eğer kul, kuldân (kardeşinden) razı olursa Allah da ondan razı olur. Aranızda dargın, küskün olanlar ve üzerinde kul hakkı bulunanlar varsa dâr meydanına çıksın ve özünü dâra çeksın. Eğer yoksa "Allah, eyvallah!" desin. Ardından dede, "Birbirinizden razı mısınız? Birbirinize haklarınızı helal ediyor musunuz?" diye üç defa sorar. Eğer herhangi bir kul hakkı varsa o sahibine iade edilerek helallik alınır. Böylece birlik ve beraberlik güçlendirilerek Allah rıza sının kazanılması hedeflenir.

e) Semah

Semah, cem esnasında oluşan manevi ortamda ceme katılanların Allah'ın (cc) isimlerini zikrederek ayakta dönerek müzik eşliğinde yapılan tasavvufi ayine denir. Semah cemin ayrılmaz bir parçasıdır. Semah esnasında Allah'ın adı coşkuyla zikredilerek manevi bir ortam oluşturulur.

Semah dedenin huzurunda mürşide niyaz etmekle başlar. Önce ağırlama denilen ağır tempo ile başlar. Ardından daha hareketli yeri olan yeldirme bölümüne geçilir. Semah dönülürken âşık; tevhit, ilahi, düvaz, mersiye ve miraçlamaları bağlama eşliğinde söyler.

Alevilik Bektaşilikte semah ile evrende bulunan her şeyin dönmesinden hareketle Allah'a olan aşk ve sevgi ifade edilmiş olur. Semah sırasında manevi bir coşkuyla eller gökyüzüne uzatılır ve Allah'ın adı çokça zikredilir. Semahta Hak'tan alıp halka vermek, paylaşmak gibi anlamları içeren elleri yukarı doğru uzatma hareketi semaha katılanların manevi hislerini yükseltir. Semah esnasında el ele tutuşulmaz ve mürşide arka dönülmez, ayrıca semahta ayaklar çıplak olur. Semahta dönerken mürşidin önüne gelindiğinde baş hafifçe eğilerek selam verilir ve semaha devam edilir. Semahın ardından dede semaha kalkanlara dua eder.

f) Gülbank

Alevilik Bektaşilikte önemli ayinlerden biri de gülbanktır. Gülbank, kelime olarak gül sesi veya bülbül şakıması anlamına gelir. Terim olarak çeşitli vesilelerle yapılan dualara gülbank denir. Gülbank Allah'a sığınma, O'na yalvarma ve O'ndan af dilemedir. Alevilik Bektaşilikte insanlar, kendi için den geldiği gibi Allah'a yalvarırlar. Dolayısıyla gülbanklerin özel bir söyleyiş şekli yoktur. Yakarışlar, kul ile Allah arasındadır. Gülbank cümleleri kısa ve ahenkli olup ana dilde yapılmaktadır. Alevilik Bektaşilikte kişi sel ve toplumsal hemen hemen her dinî konuda bir gülbank bulunur. Gülbankler başlanılacak işin hayırlı olması, insanlara sağlık ve başarı dilemek amacıyla yapılır.

g) Hızır ve Muharrem Orucu Hızır orucu

Alevilik Bektaşilikte Hızır orucuna çok önem verilmektedir. Şubat ayının 13, 14 ve 15. günlerinde tutulmaktadır. Hızır orucu gece yarısı başlayıp, ertesi gün akşama kadar hiçbir şey yiyip içmeden tutulur. Bu oruç, Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın başından geçen şu olaya dayandırılır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin bir gün hastalanır. Hz. Fatıma, üzgün bir durumda babasına gider ve çocukların hasta olduğunu haber verir. Hz. Muhammed torunlarına hasta ziyaretine gelindiğinde onları bitkin bir hâlde görür. Hz. Peygamber, torunlarının şifa bulması için dua eder.

Ö
Ğ
R
E
N
E
T
A
K
A
D
E
M
İ

Çocukların iyileşmeleri hâlinde kızı Hz. Fatıma ve damadı Hz. Ali'ye üç gün oruç tutmalarını tavsiye eder. Çocuklar Allah'ın izniyle iyileşir.

Muharrem Orucu

Alevilik Bektaşilikte muharrem ayı matem ayıdır. Dolayısıyla da muharrem orucuna çok önem verilmektedir. Çünkü 680 yılında Muharrem ayının onunda Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin, ailesi ve yakın akrabalarından oluşan yetmiş kişi Kербela'da aç ve susuz bırakıldıktan sonra şehit edildiler. Bu durum tüm Müslümanları çok üzmüştür. Alevilikte bu olay her yıl üzüntüyle anılmaktadır. Bu olayın yası olarak muharrem ayının ilk on iki günü oruç tutulur. Oruçla beraber muharrem yası da tutulur. Bundan dolayı bu ayda eğlence düzenlenmez, düğün ve nişan törenleri yapılmaz. Kurban kesip et yemek de Muharrem ayında yapılmaması gerekenlerden bazılarıdır. Bu ayda az yiyip içilir, saç-sakal tıraşı olunmaz ve aynaya bakılmaz. Bu gibi davranışlarla Kербela Olayı'na duyulan acı tazelenir ve matem tutulur.